

УДК 711.1

к.т.н., доцент Габрель М.М.,
gabryk@ukr.net, код ORCID 0000-0002-9822-6424,
Івано-Франківський університет Короля Данила

ЗМІСТ УРБАНІСТИЧНИХ ТА ЗАДАЧ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ, ПІДХОДИ Й МЕТОДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Конкретизована структура та зміст урбаністичних задач, обґрунтовано підходи і методи їх вирішення в сучасних динамічних умовах змін і трансформацій. Перевірка впорядкованого методичного інструментарію розглянута на прикладі адміністративно-територіальної реформи Львівської області та вибраної об'єднаної територіальної громади (ОТГ).

Ключові слова: урбаністична задача, просторове планування, вимоги й обмеження, умови, аналіз просторової ситуації, обґрунтування проектного рішення, об'єднана територіальна громада (ОТГ).

Вступ. Урбаністична діяльність пов'язана з виконанням функцій для досягнення цілей. Об'єктами діяльності є складні урбанізовані й територіальні системи на всіх етапах життєвого циклу (дослідження, проектування, реалізація, використання, реформування чи ліквідація), для яких приймаються рішення фахівцями різних предметних сфер, але участь архітектора-урбаніста є вирішальною. Постає вимога співпраці різних фахівців. Інтеграція їх знань і проектування на простір здійснюється урбаністами (аналіз просторових ситуацій, обґрунтування концепції проектного рішення, проектування систем, організація робіт з погодження, реалізація й управління містобудівними процесами). Функції архітектора пов'язуються головно з обґрунтуванням проектних рішень та їх реалізацією.

Мета статті — конкретизувати структуру й зміст урбаністичних задач, подати обґрунтування підходів і методів їх вирішення в сучасних динамічних соціально-економічних умовах.

Основна увага зосереджена на задачах і методах просторової організації і розвитку новостворюваних об'єднаних територіальних громад (ОТГ). У статті вирішувались задачі:

- класифікації, уточнення структури і змісту урбаністичних та задач просторового планування; окреслення загального алгоритму їх вирішення;
- обґрунтування підходів і методів аналізу й оцінки ситуацій, умов і ресурсів розвитку ОТГ;
- розробки методів вирішення задач (обґрунтування й синтез проектних рішень);

- перевірки запропонованого методичного інструментарію для практики вибраної територіальної громади Львівської області.

Питаннями методологічного забезпечення урбаністичної діяльності та вирішення задач у цій предметній сфері займаються вітчизняні урбаністи: Ю. Білоконь [1], М. Габрель [7; 8], М. Дьомін [10], В. Вадімов [4], А. Осітнянко [14], Г. Фільваров [16], І. Фомін [17]). Разом із тим складність і багатогранність питань, пов'язаних з урбаністичним середовищем України, а також проблема поєднання зусиль різних владних гілок у цій царині зумовлює потребу подальших досліджень у цьому напрямі.

Глобалізація світової економіки призводить до посилення ролі громад в економічному розвитку локальних територій і країни загалом. Питання децентралізації — передачі функцій від держави виборним органам на місцях, та деконцентрації — передачі функцій центральних органів державної влади їх представникам на місцях, влади детально вивчають економісти, представники місцевих органів самоврядування, зокрема: В. Бойко, П. Підгайний, Н. Коваленко [2], М. Бутко [3], Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко [5], Я. Верменич [6], В. Кравців [11]. Особливої гостроти набуває питання створення на регіональному рівні сучасної інфраструктури (житлово-комунальної, транспортно-транзитної, енергетичної, комунікаційної, інформаційної тощо), зокрема для урбанізованих, депресивних і віддалених територій. Досліджень проблем децентралізації, формування територіальних об'єднань і їх ландшафтно-просторової організації, здійснених, зокрема, В. Нудельманом [12], явно недостатньо.

Виклад матеріалу. I. Структура та зміст урбаністичних задач. *Задача* — це пошук шляху досягнення мети через раціональне поєднання керованих змінних (функцій і умов), тобто модель задач включає цілі, функції й умови. Розкриття моделі для урбаністики вимагає конкретизації цілей, функцій та умов на етапі формулювання задачі.

Функції аналізу полягають в оцінці існуючих просторових ситуацій і стану урбанізованих систем, включають виявлення й аналіз причинно-наслідкових зв'язків між елементами системи та з оточенням. Аналіз відбувається за відповідними методами й алгоритмами.

Проектування — це синтез елементів у цілісність, продуктом якого є відображення в документації; функціонально-розпланувальні, композиційно-просторові та інші, необхідні для реалізації проекту, рішення.

Слід розрізняти планування й розпланування. *Планування* — упорядкування робіт у часі й на території, визначення послідовності та тривалості реалізації проекту (просторово-цільове прогнозування і планування). *Розпланування* стосується упорядкування структури і взаємодій елементів з метою збільшення просторового ладу (зниження ентропії). Організація урбанізованих систем

включає функціональну складову, яка визначає суть рішення і вимагає вирішення питань узгодження функціонального розподілу та взаємодій (як правило, площинні завдання).

Управління — це процес досягнення мети через інформаційний обмін і прийняття рішень.

Цілі для різних урбаністичних задач задаються критеріями та відображають ресурси, характеристики зовнішнього середовища, вимоги й обмеження. Загальні задачі можуть включати низку проміжних задач.

Ресурси — це потенціал (можливості) досягнення цілей; виокремлюються територіальні, трудові, технічні, енергетичні, фінансові ресурси, а також час.

Вимоги та обмеження стосуються властивостей систем (вимоги безпечності, екологічності, ефективності, комфортності, естетичності тощо). *Зовнішні умови* характеризують середовище, в якому функціонує урбанізована система (природні, економічні, соціальні).

Різні завдання постають при розробці: Генеральної схеми планування території України; схем планування адміністративних областей; схеми планування територіальних громад; генплану міст; детального плану території; містобудівного обґрунтування. Зупинимось детальніше на завданні розробки Схеми планування територіальної громади. Підходи й методи класифікуємо в дві групи: аналіз просторових ситуацій (умов і ресурсів); обґрунтування рішень з розв'язку задач.

II. Підходи й методи аналізу просторових ситуацій. *Метод* (від гр. *methodos* — шлях наукового пізнання, дослідження) трактується як спосіб досягнення визначеної мети, сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного опанування навколишньої дійсності. Методи дослідження класифікуються вченими за *рівнем пізнання* — теоретичні, емпіричні; за *точністю припущення* — ймовірно-статистичні, детерміністичні; *функціями у пізнанні* — систематизації, аргументації, пояснення, прогнозування; *від об'єкта дослідження* — фізичні, біологічні, соціальні, архітектурні тощо. Поділяються методи на загальнонаукові й спеціальні. До **загальнонаукових методів** наукового дослідження належать методи, які застосовуються в усіх сферах науки; поділяються на теоретичні, емпіричні та емпірико-теоретичні. Їх *теоретичну частину* складають:

- *сходження від абстрактного до конкретного* — перехід від абстрактного знання до конкретного уявлення про об'єкт;
- *метод формалізації* — подання об'єктів і відображення їх змісту й структури в знаковій формі;
- *історичний метод* — вивчення минулого та його порівняння з нинішніми уявленнями про об'єкт;

- *системно-структурний метод* — виявлення елементів та структури об'єкта, що забезпечує цілісність і стійкість об'єкта за умов зовнішніх і внутрішніх змін.

Другу частину загальнонаукових методів пізнання становлять **емпіричні методи** — спостереження, порівняння, експеримент, вимірювання, моніторинг. До них відносяться:

- *метод спостереження* (натурних обстежень) — вважається найпростішим методом наукового дослідження, застосовується зазвичай у комплексі з іншими науковими методами (дозволяє виявити лише зовнішні ознаки, а не внутрішні процеси);
- *порівняння* — дає змогу виявити подібність і відмінність між явищами і предметами, а знаходження спільного є підставою до пізнання закономірностей і законів;
- *метод експерименту* — пізнання емпіричного факту через дослідження відносин і умов функціонування.

Третю групу складають **емпірико-теоретичні методи**, які включають:

- *абстрагування* — відкидання несуттєвих думок, властивостей, зв'язків і відносин реальних об'єктів, виділення найістотніших ознак;
- *аналіз і синтез* — послідовне розчленування об'єкта на елементи чи властивості (для аналізу) та об'єднання окремих частин в єдине ціле (для синтезу);
- *індукцію й дедукцію* (індукція — метод установлення загальних правил і законів на підставі вивчення окремих фактів і явищ; дедукція — спосіб пізнання окремих фактів і явищ через знання загальних законів і правил);
- *моделювання* — вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення й дослідження його моделі, яка замінює оригінал, адекватно його відображає;
- *логічний метод* — метод відтворення, реконструювання об'єкта в мисленні (можуть використовуватися найрізноманітніші пізнавальні операції); дослідник абстрагується від багатьох випадків і окремих фактів, виокремлює головне.

Виділяються також методи суміжних наук відповідно до тематики дослідження розуміння процесів, що з ним пов'язані. Розкриємо стисло суть соціологічних і соціально-психологічних методів:

- *сходження від абстрактного до конкретного* — полягає у переході від абстрактного знання про об'єкт до конкретного уявлення про його властивості й функції;

- *методи опитування* — інтерв'ю й анкетування. Інтерв'ю — бесіда, яка включає прямий контакт між дослідником і опитуваним; анкетування — збір наукової інформації шляхом письмового заповнення анкет як документа, створеного за формою і змістом у вигляді запитань;
- *метод гіпотез* — акцентує увагу на важливих моментах дійсності, дозволяє цілеспрямовано здійснювати вивчення (формулювання гіпотези відбувається після оцінки вже наявних теоретичних емпіричних даних).

В архітектурно-урбаністичних дослідженнях при аналізі та оцінці просторових ситуацій використовують методологію *системного підходу* (включає загальну теорію систем, системний аналіз, філософське осмислення системності світу; передбачає розгляд досліджуваного об'єкта як складно організованої системи, яка має визначену структуру, містить чітку кількість взаємопов'язаних компонентів як всередині системи, так і зовні), а також:

1) *статистичні методи* (розраховані на дослідження масових явищ); статистика встановлює загальні статистичні закономірності, проте не пояснює внутрішнього механізму формування закономірностей та не виокремлює причинні залежності.

2) *Соціологічні методи* розкривають сутність соціального феномена, характеристики осіб, організацію соціальних контактів, відношення соціуму до простору життєдіяльності. До них відносять масові опитування, анкетування, експертні оцінки. *Опитування* як метод доповнення і збалансування інформації, отриманої з інших джерел, — даних про рівень задоволеності мешканців місцем їх постійного проживання, ступенем спорідненості з навколишнім середовищем, ідентифікації потреб і виявлення проблем середовищного характеру.

3) *Методи експертних оцінок* полягають в одержанні, опрацюванні та інтерпретації поглядів фахівців, професіоналів, експертів з питань, важливих для дослідника.

4) *Демографічний аналіз* — описує склад і кількість населення ОТГ, його динаміку протягом певного часу. Така інформація є доступною у міських відділах статистики. Іншим джерелом отримання інформації такого типу могло б бути бюро перепису населення.

5) *Аналіз містобудівної документації* має велике значення в архітектурно-містобудівному дослідженні; використовується на початкових етапах наукового дослідження для попереднього ознайомлення з об'єктом дослідження, а також на завершальному — для поглибленої й об'єктивної інтерпретації даних. Графічні й текстові матеріали схем територіального планування вищого рівня, а також генпланів поселень (житлових, громадських, промислових, комунально-

складських територій, об'єктів соціально-побутового обслуговування, парків, вулиць тощо) надають значну допомогу в розумінні середовища. Зображені на них межі забудови й їх характеристика допомагають отриманню необхідної інформації щодо кожного структурного елемента середовища ОТГ.

6) *Натурні обстеження й спостереження* дозволяють виявити ефективність використання простору, існуючі в середовищі конфлікти. Спостереження спрямовані на отримання інформації про стан благоустрою, візуальну оцінку території, дієвість місцевих мешканців, їх соціально-психологічний стан тощо.

7) *Історичний метод* — вивчення минулого та його порівняння з існуючим станом, виявлення закономірностей розвитку системи, а також причин і закономірностей трансформацій.

Методики досліджень архітектурно-просторових складових ОТГ.

Процес проектування пов'язаний з потребою врахування багатьох аспектів для сталого функціонування й розвитку території, зокрема: об'ємно-просторових, історичних, природно-ландшафтних, екологічних, соціально-економічних, демографічних. Дослідження забудови територій складається з конкретних етапів:

- *аналіз системи розселення* — закономірності системи розселення, розташування місць прикладення праці, мережа й режим руху зовнішнього транспорту, розміщення щодо основних центрів системи вищого рівня тощо;

- *аналіз стану забудови* — на основі натурних обстежень виявляються характеристики капітальності, фізичного й морального зносу забудови, величина житлового фонду;

- *історико-архітектурний аналіз забудови* здійснюється на основі натурних обстежень, вивчення архівних літературних і картографічних матеріалів (встановлюються наявні архітектурні й історичні пам'ятки, ступінь їх цінності, характер взаємодії пам'яток із навколишньою забудовою, основні елементи візуального сприйняття архітектурних ансамблів);

- *аналіз соціально-демографічної структури* ОТГ включає збір та опрацювання даних щодо чисельності населення, його сімейного, соціально-професійного складу, статево-вікової структури;

- *аналіз функціонального використання території* — виявлення ділянок і об'єктів різного функціонального призначення, встановлення інтенсивності й ефективності використання території, забезпеченість населення необхідними функціональними зонами;

- *аналіз землегосподарського устрою та системи використання земельних ресурсів* ОТГ;

- *аналіз об'єктів соціально-побутового обслуговування населення* — уточнення на відповідність нормативам переліку й розташування діючих об'єктів соціально-побутового обслуговування, радіуси їх обслуговування, характерис-

тики (місткість, інтенсивність використання), можливості й доцільність розміщення нових об'єктів;

- *аналіз планувальних обмежень і санітарного стану території* — встановлення зон шкідливого впливу виробничих чи комунально-складських об'єктів, визначення ступеня відхилення від інших норм, окреслення територій, на яких спостерігаються відхилення від санітарних норм;

- *аналіз транспортного руху* — встановлює місце досліджуваної ОТГ у транспортній структурі району, характер і інтенсивність транспортного й пішохідного руху по основних напрямках, рухливість населення.

Характеристики визначають ефективність використання території, техніко-економічні показники забудови, вартісні показники по житловому й громадському фонду, рівень забезпеченості населення об'єктами охорони здоров'я, соціально-побутового обслуговування, робочими місцями, питання власності, історичні особливості ОТГ тощо. Підсумки передпроектного пофакторного аналізу зводяться в комплексну оцінку територій та опрацювання комплексного опорного плану.

Оцінка просторової ситуації в ОТГ. В основі районування території ОТГ за інтенсивністю зв'язків містяться положення, що інтенсивність зв'язків між громадами й центрами прямо пропорційна населенню ОТГ (відправлення) і обернено пропорційна відстані між місцями відправлення і прибуття. Система описує структуру території ОТГ, показує територіальну ієрархію й інтенсивність зв'язків. На основі виявленої ієрархії районів за ступенем зв'язності будуються ієрархічні системи культурно-побутового обслуговування населення й транспортної мережі.

Розміщення фокусів тяжіння населення (фокусами тяжіння на території виступають місця прикладання праці, центри, місця відпочинку тощо) — мінімізація затрат часу й енергії на транспортні й пішохідні переміщення. Завдання може вирішуватись графоаналітичним, графічним й іншими методами. Суть графоаналітичного методу полягає у визначенні центру ваги території і розподілу населення по ній.

Визначення й оцінка віддаленості територій ОТГ та населення щодо міського центру. Компактність планувального рішення — одна з основних характеристик, що визначають умови доступності основних фокусів тяжіння населення міста. Планувальне рішення ОТГ залежить від розмірів території, її конфігурації, системи розселення й основних фокусів тяжіння, трасування комунікацій. Одним з головних показників планувального рішення є середня віддаленість населення від основних фокусів тяжіння (при її визначенні доцільно застосовувати графоаналітичний метод дослідження території як за окремими характеристиками, так і за їх сукупністю).

Оцінка функціонального зонування території ОТГ здійснюється на основі врахування інтенсивності використання кожної функціональної зони мешканцями, у т.ч. з урахуванням умов доступності. Метод полягає в зонуванні території за критерієм витрат часу на переміщення в межах району і його функціонального зонування. Прийнято вважати, що початковими і кінцевими точками руху потоку мешканців є зупинки громадського транспорту поселень, які пов'язують територію в цілісність.

Оцінка стану забудови ОТГ — на основі натурних обмежень виявляються характеристики капітальності, фізичного і морального зносу забудови, величина житлового фонду, вартість реконструкції.

III. Підходи та методи вирішення задач просторової організації й розвитку ОТГ. Якість рішення (проектного, організаційного, управлінського) в урбаністиці залежить від знань і володіння підходами й методами їх обґрунтування та застосування алгоритмів, моделей і дій аналізу просторових ситуацій, синтезу рішень. У середовищі архітекторів-практиків спостерігається певний скептицизм до наукових методів, що пояснюється складністю урбосистем і процесів у них, великою кількістю некерованих чинників впливу на рішення, недосконалістю наукового апарату. Науковці, які працюють над розробкою апарату й методів прийняття рішень, виділяють невміння практиків коректно визначити задачу. Не вступаючи в дискусію щодо певних позицій, підкреслимо вимогу до фахівців — *глибоке володіння методологією й методами прийняття рішень.*

Загальна схема прийняття рішень включає такі методи: 1) обґрунтування мети і критеріїв оцінки рішення; 2) аналіз ситуації, умов і ресурсів досягнення мети; 3) формулювання задач; 4) вибір методів їх розв'язання; 5) розв'язок задач і прийняття рішення. У випадку, коли на етапі розв'язку якоїсь задачі не знайдено раціонального варіанта рішення, робота повертається до аналізу умов і ресурсів досягнення мети, робиться поглиблений аналіз і продовжується у визначеній послідовності до знайдення раціонального варіанта (синтез рішення).

Підходи прийняття рішень поділяються на аналітичні й евристичні. Аналітичний підхід передбачає синтез рішень з використанням наукового апарату й алгоритмів. При *аналітичному підході* в урбаністиці та просторовому плануванні використовуються системний підхід і методи:

- функціонально-вартісного аналізу як обґрунтування співвідношення корисність / плата за корисність в обґрунтуванні рішення;
- структурно-функціонального аналізу — обґрунтування структури і властивостей, закономірностей функціонування системи за певних умов;
- генетичний — як вивчення системи в розвитку (історичні передумови);

- екологічного аналізу — аналіз змін природно-ландшафтних умов та впливу містобудівних рішень на оточуюче середовище (ОВОС);
- інженерного аналізу — вивчення стану й властивостей техніко-технологічних систем і закономірностей їх функціонування, обґрунтування рішень розвитку.

При *евристичному підході* використовують методи: колективних рішень, «розумового штурму», метод «за — проти», аналізу втрат, виявлення суперечностей і застосування прийомів їх усунення. За своїм характером евристичними є й методи конструювання, які базуються на основі уніфікації, модифікації й стандартизації. Евристичне комбінування — метод перестановки, що передбачає змінення елементів, їх заміну; є найпростішим і дає несподівані рішення. Його можливо охарактеризувати як комбінаторний пошук рішень (у процесі проектування свою початкову ідею можна інколи довести до гротеску (абсурду), а потім вийти на раціональне рішення). Конструктивна спадкоємність — це поступове введення в конструкцію нових або вдосконалення старих деталей з метою покращення характеристик системи (охоплює етапи: складання списку нових вимог; виявлення частин, що перешкоджають таким вимогам; пошук варіантів їх заміни або вдосконалення).

Евристичний підхід базується на досвіді й інтуїції, коли закономірності перетворення вхідної інформації в рішення не піддаються формалізації й опису; має свої недоліки і переваги. Так, досвід та інтуїція не дозволяють вирішувати багатокритеріальні задачі, тож нема підтвердження оптимальності рішення. При аналітичному підході слід об'єктивізувати моделі, усунути невизначеності (зокрема цілей і умов), формалізувати чинники, які не мають кількісного вираження (психологічні, ергономічні тощо). Особливістю евристичних методів є й те, що вони становлять комплекс взаємопов'язаних прийомів, їх узгодження і використання в процесі діяльності фахівця. Урбаністика й просторове планування повинні сприяти розвитку у фахівця уявлення про зміст та етапи цілісного процесу проектування, їх підготовку до проектно-технологічної діяльності за етапами. Акцент слід переносити на *поєднання творчого (емоційного) й критичного (аналітичного) мислення*, а також уміння працювати з інформацією, різними видами проектної документації, формування навичок проектної діяльності, здійснювати аналіз і оцінку об'єктів, свідомо обирати ті чи інші прийоми і засоби.

Евристика й евристичні методи надзвичайно популярні серед урбаністів, мають широку область застосування. Разом із тим, крім переваг, вони володіють загальними недоліками: нема механізму для складання списку всіх можливих варіантів; відсутність об'єктивних критеріїв відбору кращих варіантів. Система евристичних методів вирішення завдань, як і знань загалом, є систе-

мою відкритого типу, тобто з розвитком науки і техніки з'являються щораз нові й нові евристичні методи.

IV. Застосування методичного інструментарію для практики просторової організації й розвитку територіальних громад Львівської області.

Характеристика Львівської області. На території області розташовано 78 міських населених пунктів, з яких: одне велике місто – обласний центр м. Львів (проживає 47,5% міського населення області); три середні міста — Дрогобич (78,6 тис. осіб), Стрий (60,5 тис. осіб) і Червоноград (68,6 тис. осіб); 74 малі міські населені пункти, у т.ч. 40 міст і 34 селища міського типу, які згідно з ДБН360-92** відносяться до малих міст. Зі складу малих міст п'ять мають обласне значення: Борислав, Стрий, Новий Розділ, Моршин, Трускавець. Сьогодні в області налічується: 39 міських поселень з чисельністю населення менше 6,0 тис. осіб, 18 — з чисельністю населення від 6,0 до 10,0 тис. осіб, 8 міст — 11,0–20,0 тис. осіб, 9 міст — з чисельністю населення 21,0–50,0 тис. осіб [9; 15].

Особливу групу міст Львівської області, які потребують спеціальних охоронних заходів, складає мережа *історичних місць*. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 року №878 міста Белз, Бібрка, Борислав, Броди, Буськ, Великі Мости, Винники, Глиняни, Городок, Добромиль, Жидачів, Жовква, Золочів, Кам'янка-Бузька, Комарно, Миколаїв, Моршин, Мостиська, Перемишляни, Пустомити, Рава-Руська, Рудки, Самбір, Сколе, Сокаль, Старий Самбір, Судова Вишня, Турка, Угнів, Хирів, Ходорів та Яворів включено до списку історичних населених пунктів України. З 3965 пам'яток архітектури, взятих під охорону держави в області, близько 40% розташовано в малих містах, які стали центрами нових ОТГ, зокрема в: Бродах — 72, Жовкві — 58, Самборі — 54, Бібрці — 46, Буську — 36, Раві-Руській — 26, Комарно — 23 і т.д. Всесвітньовідомими містами області з пам'ятками містобудування й архітектури, окрім Львова, є Золочів, Жовква, Кам'янка-Бузька. Найбільш значущими історичними об'єктами є також Замок Даниловичів у смт Олесько, Замок Концепольських у селі Підгірці, Монастир-фортеця в селі Унів (Міжгір'я), а також розвинута мережа дерев'яних церковних споруд, які збереглися в селах області.

Сучасний адміністративно-територіальний поділ Львівської області. Область (історична дата її утворення 4 грудня 1939 р.) складається з 20-ти сільських районів і 9 міст обласного підпорядкування. Всього в області 44 міста, 34 селища міського типу, 1850 сільських населених пунктів (найбільша кількість в Україні).

Державну й адміністративну владу забезпечують обласна рада й ОДА, в системі місцевого самоврядування 34 селищних ради, 45 міських рад, 20 районних рад і 632 сільські ради (рис. 1).

Рис. 1. Схема формування громад у Львівській обл. (Джерело: [15])

Адміністративно-територіальна реформа Львівщини. У процесі підготовки адміністративно-територіальної реформи 2005 р. запроваджено 3-рівневу систему адміністративно-територіального устрою України: перший рівень — регіон (АРК, області, міста-регіони Київ і Севастополь); другий — райони, міста-райони; третій (низовий) — громади. Передбачалося, що окремі громади можуть мати статус міста-району (не менше 70 тис. мешканців), міста-регіону (не менше 750 тис. осіб).

Для Львівської області Інститутом регіональних досліджень НАН України запропонована модель нового адміністративно-територіального устрою, відповідно до якої при розширенні повноважень об'єднаних територіальних громад змінюється функціональна роль районної ланки в системі адміністративного устрою та наданні публічних послуг. На її рівні має забезпечуватися вирішення спільних питань життєдіяльності територіальних громад, які складатимуть район, а також питань, доцільність вирішення яких ефективніша на рівні району. При цьому пропонується укрупнення районів з наближенням їх параметрів до

європейських, які базуються на урахуванні запровадженої в ЄС «Номенклатури територіальних одиниць для статистики (NUTS)» — 150–800 тис. жителів.

Реформування районного рівня адміністративно-територіального поділу пропонується здійснювати з урахуванням економічних, демографічних, історичних, природно-географічних, інфраструктурних та інших важливих чинників. Є пропозиція створення району, що охопить гірські території. Доцільність об'єднання в одному адміністративному районі гірських територій ґрунтується на необхідності урахування гірської специфіки в управлінні соціально-економічним розвитком цих територій, запровадженні відповідних спеціальних механізмів державної підтримки, включаючи преференційне бюджетне вирівнювання. Зазначимо, що при наявних механізмах бюджетного вирівнювання у гірських районах неможливо сформувати оптимальну мережу об'єднаних територіальних громад з просторовими параметрами, які б відповідали особливостям місцевості, тож такі завдання доцільніше вирішувати в рамках гірського адміністративного утворення.

Упродовж останніх 30-ти років кількість малих міст збільшилася на три одиниці, а кількість міст з чисельністю населення від 21 до 50 тис. осіб зростає з 2-х до 9-ти. Одночасно зменшилася кількість міст з населенням від 11,0 до 20,0 тис. осіб (з 11-ти до 8-ми одиниць) та міст з чисельністю населення менше 6 тис. осіб (з 41-го до 39). Згідно з перспективним планом формування громад у Львівській області (2016 р.) затверджено 35 об'єднаних територіальних громад, з яких 7 міських, 8 селищних та 20 сільських. Висновки ОДА на сьогодні затверджено щодо Городоцької, Добротвірської, Завадківської, Зимноводівської, Нежухівської та Новороздільської громад. Площа об'єднаних територіальних громад складає 3466.701 км².

Проведемо порівняння Львівської області з Воєводством Лодзьким, яке характеризується такими показниками: кількість населення — майже 2,7 млн; територія — 18,2 тис. км кв.; кількість повітів — 20 + 3; міста з правами повітів — Лодзь, Піотркув - Трибунальський та Скієрневіце; кількість гмін — 177. При цьому виділяються п'ять повітів, що мають 4–7 гмін — Здунськовальський (4), Ласкі (5) Равський (6), Поддембіцкі (6), Пабляніцкі (7), а також 7 повітів, які мають понад 10 гмін: Лудзкі Сходні (11), Піотркув - Трибунальські (11), Сієрадські (11), Томашовско Мазовецкі (11), Ловіцкі (10). Це пов'язано не лише з різною величиною території і кількістю мешканців повіту, але й зі складеною системою розселення, мережею транспортних комунікацій, природно-ландшафтними умовами, станом економіки й історією території.

Детальніше зупинимося на новоствореній Жовтанецькій об'єднаній територіальній громаді Кам'янсько-Бузького району, яка складається з об'єднаних трьох сільських рад. У в центрі «Укрзахідурбанізація» під керівництвом автора

були оновлені генплани чотирьох із п'яти сіл Жовтанецької сільради та чотирьох сіл Великоколодівської сільради, а також три села Вирівської сільради (рис. 2-3).

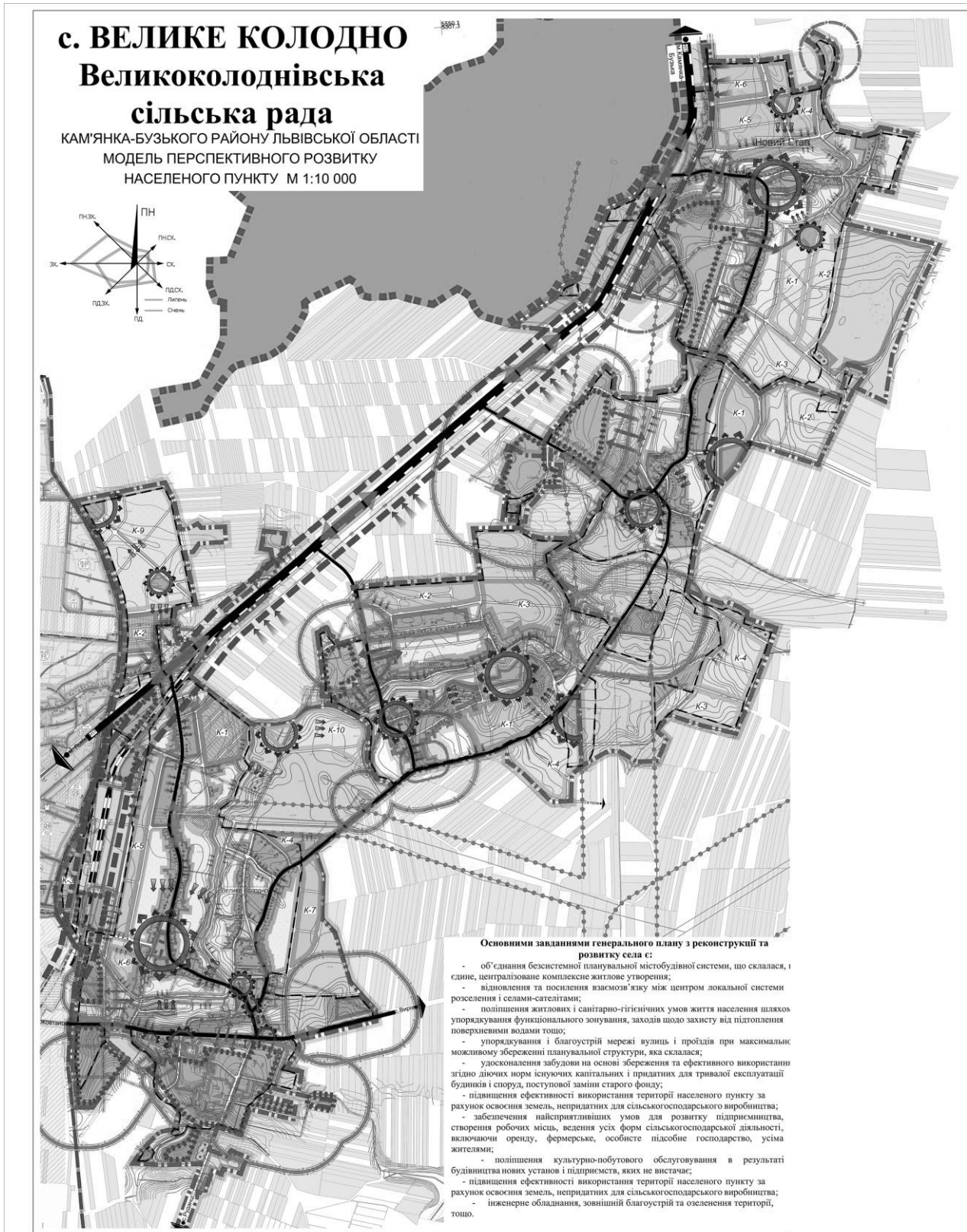

Рис. 2. Схема перспективного розвитку Великоколодівської сільської ради

Нині виконуються напрацювання для розробки схеми планування території ОТГ, яка включає виявлення, систематизацію й аналіз проблем ОТГ, а також обґрунтування підходів і методів до їх вирішення.

На першому етапі виявлені (інвентаризовані), систематизовані (за причинами й важливістю), а також проаналізовані (причинно-наслідковий аналіз) проблеми, їх виникнення та розвиток. Особлива увага приділена аналізу проблемних ситуацій в об'єднаній громаді, що існують на сьогодні, їх комплексній оцінці з прив'язкою до конкретних територій.

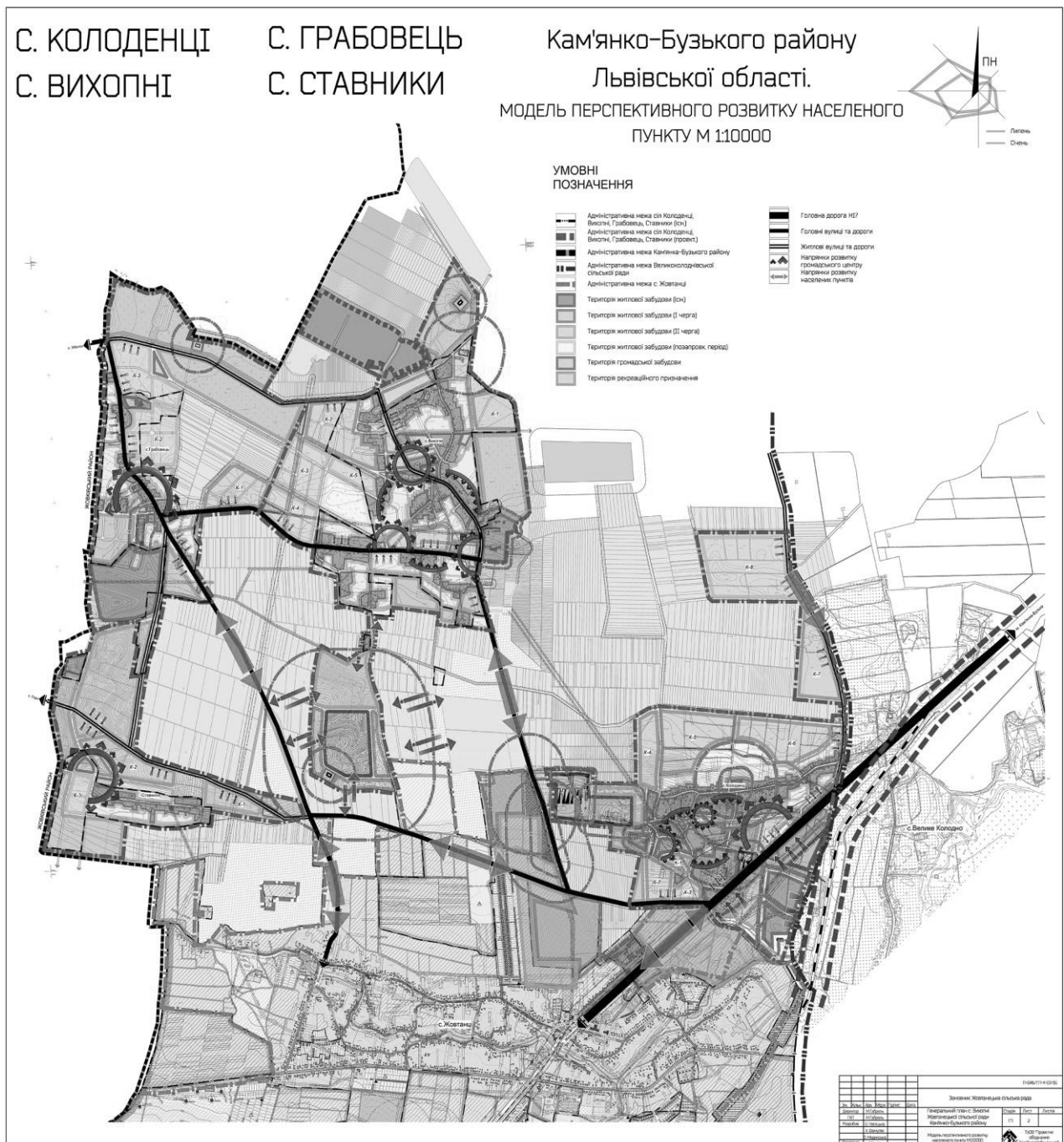

Рис. 3. Схема перспективного розвитку сіл Жовтанецької сільської ради

Основні проблеми ОТГ можна розділити на:

- 1) екологічні, які обумовлені зростанням антропогенного впливу на природні комплекси;
- 2) відставання розвитку й погіршення стану соціальної інфраструктури некомерційного призначення;
- 3) проблеми збереження історичного середовища, пов'язані з несистемними заходами охорони та використання історико-архітектурної спадщини;
- 4) транспортні проблеми — відсутність ефективних зв'язків як у межах ОТГ, так і з оточенням;
- 5) конфліктність відносин поселень із прилеглими територіями;
- 6) проблеми фізичного і морального старіння значної частини нерухомості й середовища;
- 7) проблема інженерної інфраструктури, її фінансування за залишковим принципом;
- 8) несистемність житлової політики, проблема забезпечення житлом спеціальних категорій мешканців;
- 9) проблема ревіталізації (повернення до життя) деградованих промислових об'єктів і територій;
- 10) застарілість документації, коли генеральні плани поселень перестали бути основою їх збалансованого розвитку. Загострилась задача розробки схем територіального планування ОТГ.

У цілому проблеми обумовлюються неузгодженістю основних соціально-економічних і просторових характеристик. Значна їх частина обумовлена зовнішніми чинниками. Неузгодженості пов'язуються з часовим виміром, ресурсами, функціями, геометричними характеристиками простору. Людина є генератором усіх цих проблем, які взаємопов'язані, вирішення одних може мати як позитивні, так і негативні наслідки для інших проблем.

Якість вирішення проблем ОТГ залежить від знань і володіння підходами й методами. Пропонуємо аналітичні та евристичні підходи до прийняття рішень: аналітичний підхід передбачає синтез з використанням наукового підходу та алгоритмів, евристичний базується на досвіді й інтуїції.

Висновки

1. Розглянуто методи й методики дослідження зі сфери просторового планування та містобудування: графічний, картографування, натурні обстеження, методи композиційного й містобудівного аналізу. Використано методики аналізу стану територіальних систем: районування території за інтенсивністю зв'язків, визначення середньої віддаленості територій та населення щодо центрів, функціональне зонування території, пофакторний аналіз і комплексна оцінка території і забудови. Визначення взаємозв'язку між архітектурно-

просторовою організацією середовища й перспективами розвитку ОТГ пропонується проводити на рівнях: загальнорайонному, локальних територіальних громад, інвестиційно-привабливих місць.

2. Упорядковано методичний інструментарій обґрунтування рішень із просторової організації й розвитку ОТГ. Зокрема, на основі вимог комплексного підходу, використовуючи загальнонаукові методи суміжних наук та урбаністичні, обґрунтовано методичний інструментарій досягнення встановленої мети — визначення засобів і методів підвищення ефективності функціонування й розвитку ОТГ. Розкрито загальнонаукові й архітектурно-містобудівні методи і рішення задач просторової організації та розвитку ОТГ. До загальнонаукових методів дослідження віднесено: теоретичні (сходження від абстрактного до конкретного, метод формалізації, історичний метод, системно-структурний, метод вивчення документів); емпіричні (метод спостереження, порівняння, натурних обстежень, вимірювання) та емпірико-теоретичні (абстрагування, аналіз, синтез, логічний метод, моделювання). У роботі з просторової організації і розвитку ОТГ традиційно використовують методи статистичні, натурних обстежень, історичні, соціологічні та картографічного аналізу. До соціологічних методів віднесено: опитування (анкетування, інтерв'ювання, метод професійної оцінки), спостереження; до логічних — сходження від абстрактного до конкретного, метод гіпотез, порівняння.

3. Аналіз задач і умов розвитку ОТГ, а також концепції реформи адміністративно-територіального устрою послужили основою для окреслення принципів і шляхів розвитку вибраної громади. Прогноз майбутнього спирається на історичні знання (генезу) й історичні шляхи розвитку територій і поселень, збереження тяглості цих шляхів. Нові шляхи чи ліквідація старих зустрічаються при радикальних реформах адміністративно-територіального устрою. Окрім того, розвиток ОТГ обумовлений не лише історичною тяглістю й зміною умов устрою, а й іншими передумовами, зокрема розвитком мережі зовнішніх комунікацій; розвитком нових галузей промисловості; торгово-обслуговуючою функцією для ближніх поселень, локалізацією стосовно основних комунікацій, головного міста регіону, природно-ландшафтних умов і ресурсів тощо. Можна виділити шлях розвитку ОТГ: простий, що включає один напрям; складніший включає основний напрям та 2-3 додаткові піднапрями; складні включають 1-2 основних напрями та 2-3 піднапрями. Обґрунтовано шлях розвитку, який залежно від ситуації визначає особливості просторової організації ОТГ.

Використана література:

1. Білоконь, Ю.М. Регіональне планування. Теорія і практика. - Київ, Логос, 2003.

2. Бойко, В.М., Підгайний, П.М. & Коваленко, Н.В. (укл.) Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. - Чернігів, Сіверський центр післядипломної освіти, 2015.
3. Бутко, М.П. 2016. Архітектура конкурентоспроможності регіонів України в контексті євроінтеграції. АМУ, Київ.
4. Вадімов, В.М. Методологія досвіду розробки та реалізації правил забудови міських територій. Досвід та перспективи розвитку міст України. Нормативно-правові аспекти містобудування, вип. 12. – Київ, 2007. - С. 172–183.
5. Васильченко, Г., Парасюк, І. & Єременко, Н. Планування розвитку територіальних громад. - Київ, ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ»», 2015.
6. Верменич, Я. 2003. Адміністративно-територіальний устрій українських земель. Енциклопедія, т.1. - Київ,— Режим доступу: <http://resource.history.org.ua>
7. Габрель, М.М. 2004. Просторова організація містобудівних систем. Видавничий дім А.С.С, Київ.
8. Габрель, М.М. Методичні вимоги та механізми реалізації схеми планування території Львівської області. Містобудування та територіальне планування, вип. 37. – Київ, КНУБА, 2010. – С. 100–113.
9. Графічні та текстові матеріали Схеми районного розпланування Львівської області. - Київ, Укр. акад. архітектури, 2009.
10. Демин, Н.М. Управление развитием градостроительных систем. – Київ, Будівельник, 1991.
11. Кравців, В.С. (ред.) Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування. - Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», 2016.
12. Нудельман, В. Киев в опорном каркасе главных линий и узлов урбанизации Европы: сценарии будущего. В кн. «Изменения городского пространства в Украине». Реферат, Київ, 2013. - С. 60–72.
13. Оліфіренко, Л.Д. 2015. Удосконалення інституціонального простору як чинник подолання кризових тенденцій у державному управлінні. Розумовські зустрічі : Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток, № 1 (3). - С. 119–127.
14. Осітнянко, А.П. Урбаністика. - Київ, КНУБА, 2004.
15. Сайт Львівської обласної ради. Режим доступу: www.loda.gov.ua
16. Фильваров, Г.И., Крыжановский, В.Л., Быстряков, И.К. & др. Экономия энергоресурсов в градостроительстве. – Київ, Будівельник, 1985.
17. Фомін, І.О. Основи теорії містобудування. - Київ, Наукова думка, 1997.

к.т.н., доцент Габрель М.М.,
Ивано-Франковский университет Короля Данила

**СОДЕРЖАНИЕ УРБАНИСТИЧЕСКИХ И ЗАДАЧ
ПРОСТРАНСТВЕННОГО ПЛАНИРОВАНИЯ,
ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ИХ РЕШЕНИЙ.**

В статье конкретизирована структура и содержание урбанистических задач, обоснованы подходы и методы их решения в современных динамичных условиях изменений и трансформаций. Проверка упорядоченного методического инструментария рассмотрена на примере административно-территориальной реформы Львовской области и выбранной объединенной территориальной общины (ОТО).

Ключевые слова: урбанистическая задача, пространственное планирование, требования и ограничения, условия, анализ пространственной ситуации, обоснование проектного решения, объединенная территориальная община (ОТО).

Ph.D., Associate Professor Gabel Mikhail,
Ivano-Frankivsk University of King Danylo

**CONTENT OF URBANISTIC AND SPATIAL PLANNING TASKS,
APPROACHES AND METHODS FOR THEIR SOLUTION.**

The article specifies the structure and content of urban tasks. Approaches and methods of their solution in modern dynamic conditions of changes and transformations are substantiated. An examination of an ordered methodical toolkit is considered on the example of administrative-territorial reform of the Lviv region and the selected territorial community.

Key words: urban task, spatial planning, requirements and constraints, conditions, analysis of spatial situation, justification of project decision, territorial community.